

UDK 821.163.6.09Cankar I.:821.163.41.09Andrić I.

Zdravko Šolak

Visoka poslovna škola Novi Sad, Srbija

zdrsolak@yahoo.com

IMENICA »SENKA« KAO ETALON POREĐENJA – KLASIFIKACIJA PRIMERA UPOTREBE U DELIMA IVANA CANKARA I IVE ANDRIĆA

Iz prozних Cankarevih i Andrićevih dela izdvojeni su primeri upotrebe imenice »senka« u ulozi etalona poređenja u kao (kakor)-konstrukcijama. Težeći potpunom obuhvatu nađen je 71 takav primer u Cankarevom delu i 47 u Andrićevom. Primenjena su dva načina klasifikacije primera. Prema prvom načinu primeri su raspoređeni u četiri klase imajući u vidu osobine senke na kojim poređenje počiva. Prema dugom načinu klasifikacije izdvojeni su primeri u kojim su pisci uz imenicu »senka« postavljali pridev, zamenicu ili broj podešavajući tako etalon poređenja. Izabrani načini klasifikacije odrazili su sličnost upotrebe etalona senka u poređenjima u proznim delima dva pisca.

Ključne reči: poređenje, klasifikacija, senka, Ivan Cankar, Ivo Andrić

This research project reviewed examples of the use of the noun “shadow” as a part of a simile in “as” constructions (linked by *kao/kakor*) in prose works by Ivan Cankar and Ivo Andrić. Seventy-one such examples were found in Cankar’s works and twenty-seven in Andrić’s. Two means of classifying the examples were used. In the first one, examples were divided into four classes according to the shadow characteristics on which the comparison is based. In the second one, examples were collected in which the writers had placed an adjective, pronoun, or numeral next to the noun “shadow”, thus adjusting the simile. These means of classification showed similarities of the use of shadow as a part of simile in these two authors’ prose works.

Keywords: comparison, classification, shadow, Ivan Cankar, Ivo Andrić

1 Uvod

U slikovitim opisima ljudi, predmeta i pojava Ivan Cankar (1876–1918) i Ivo Andrić (1892–1975) često su koristili poređenje. Iz skupa poređenja izdvojenih iz njihovih prozних dela u ovom osvrtu pažnja je usmerena na poredbene kao (kakor)-konstrukcije u kojim se u ulozi etalona poređenja javlja imenica »senka«. U pitanju je frekventna upotreba kako u delu jednog, tako i delu drugog pisca. Težeći potpunom obuhvatu izdvojen je iz Cankarevih dela 71 takav primer i 47 primera, iz Andrićevih. U napomenama navođeni su i primeri izdvojeni iz dela južnoslovenskih pisaca i iz dela ruske klasične književnosti. Uzeti su u obzir i primeri iz frazeoloških rečnika u kojim se, uz imenice »sena« i »senka« navode i poređenja u kojim one dobijaju ulogu etalona (Otašević 2012: 830–31; Menac 2003: 274–75; Keber 2011: 853–55).

U širem osvrtu na izdvojeni skup poređenja nekoliko pitanja zaslužuju da budu uzeta u obzir. Kojim svojstvima senke su Cankar i Andrić pridavali značaj? Da li se uočavaju neke sličnosti u pogledu upotrebe etalona »senka«? Koje uloge je dobijalo ovo poređenje u opisu likova, zbivanja i događaja? U ovom radu pozabavićemo se klasifikacijom skupa izdvojenih primera i razvrstavanjem u grupe sličnih primera kao prvim korakom u traženju odgovora na takva pitanja.

2 Klasifikacija skupa primera

Poređenje kao višestlana struktura koja uključuje objekt koji se poredi, objekt s kojim se poredi, poredbenu rečcu i osobinu na kojoj upoređenje počiva može da bude izvedeno na različite načine. Veći broj različitih kriterijuma primenjen je u klasifikaciji poređenja (Mpolui 2017; Паршыкова 2016). Brojne su i studije čiji su autori kao istraživački zadatak najpre postavili obuhvat i izdvajanje poređenja u odabranom književnom delu ili u ukupnom delu jednog pisca, a zatim pristupili klasifikaciji izdvojenih primera (Wilkins 1920; Шкыт, 2009; Fadaee 2011).

Razna svojstva senke mogla su da posluže kao osobine na kojoj počiva upoređenje. Senka može i da se brzo pomera i da bude nepomična, ona može da zakloni neki objekat i učini ga nevidljivim. Senka obasjanog predmeta na pozadini odražava njegovu konturu, ako se predmet pomera, pomeraće se i senka. Imajući u vidu razna svojstva senke određene su četiri klase u koje su razvrstani izdvojeni primeri (Tabela 1).

Tabela 1: Klasifikacija primera.

		izdvojeno primera		tabela
		Cankar	Andrić	
1	Upoređenje čoveka sa senkom			
	fizička inferiornost	4	2	2
	neuočljiva osoba	8	4	3 i 13
	kretanje poput senke	5	5	4 i 13
2	Trajanje senke			
	brza senka	6	4	5
	senka koja je već nestala	4	4	6 i 13
	senka u posebnim uslovima	2	2	7
3	Psihološko stanje lika			
	psihološko opterećenje	17	4	8 i 13
	misao upoređena sa senkom	5	4	9
	promene vidljive na licu	4	3	10
4	Senka koja prati			
	jedna osoba u blizini druge	7	13	11 i 13
	odnos među različitim objektima	2	2	12
5	neklasifikovano	7	-	13
		71	47	

U delovima rada 3–7 daje se osvrt na pojedine klase primera. U delu 8 reč je o podešavanju imenice »senka« u ulozu etalona. U pitanju je poseban način klasifikacije primera.

3 Upoređenje čoveka sa senkom

Senku kao etalon poređenja Cankar i Andrić upotrebili su u slikovitom opisu muških i ženskih osoba u raznim prilikama imajući u vidu njihov fizički izgled, način kretanja, odnose prema drugim ljudima. U primerima u kojim su slikovito opisani fizički inferiorni likovi (Tabela 2) pored upoređenja sa senkom u istoj rečenici navedene su i druge osobine i odlike ponašanja koje upućuju na slabost tela.

Tabela 2: Poređenje sa »senkom« u opisu fizički slabe osobe.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Omahovala si, bolna, uboga; videl sem te, kakor senco na zidu, ki omahuje ... (1967, 18: 140) ^a	[1 ^o] Anđa, koja je i dotad živela kao senka , još se više pognu i utanji. (1978, 7: 28)
[2] Siv stavec, [...]. Siv in pust je bil; kakor zlovešča senca , tih in sključen, je hodil po izbah in dvoranah; (21: 64)	[2 ^o] Taj čovek boluje od srčane mane, i tako je uplašen [...] da hoda kao senka i govori kao bolesnik. (14: 347)
1 – <i>Nina</i> , 2 – Na verandi; 1 ^o – <i>Mara milosnica</i> , 2 ^o – <i>Znakovi pored puta</i>	
<i>a) Napomene:</i> Primeri iz Cankarevog dela izdjavani su prema izdanju (Cankar 1967–1976). Korisno su poslužili i elektronski izvori (Nova beseda, Wikivir). Pri navođenju primera prvi broj u zagradi odnosi se na broj knjige, a drugi na broj strane u toj knjizi na kojoj se primer nalazi. U narednim primerima u tabeli izostavljena je godina izdanja. Kada su u pitanju primeri iz Andrićevih dela nije se raspolagalo javno dostupnim elektronskim izdanjem. Primeri su izdjavani korišćenjem Prosvetnog izdanja sabranih dela iz 1978. Ako je korišćeno izdanje iz 1981. godine navođena je i godina.	

U opisu neugledne, fizički slabe osobe i Cankar i Andrić upotrebili su imenicu »senka« i izvan poređenja. Cankar je tako postupio u tekstu V poletnem solncu: »komaj sem ga poklical, je stal pred menoj, [...] pol človek, pol senca; telo sključeno, prezgodaj utrujeno, kakor da nikoli mlado ni bilo; obraz bolan in vel, oči globoke« (Cankar 1976 knj. 23: 81). U priči Anikim vremena i romanu *Travniki hronika* javljaju se frazeoloizmi: »Nije ni pomišljao na Krstu, koji je i inače bio senka od čoveka.« »Bio je bled i mršav, senka od čoveka.« (Andrić knj. 7: 32; knj. 2: 473). U *Frazeološkom rečniku srpskog jezika* (Otašević 2012: 831) navodi se da izraz »senka od čoveka« znači »vrlo mršav čovek«. Slično su postupili i Kovačić,¹ Ranković,² Novak,³ Selimović.⁴ Slična poređenja upotrebili su i Matoš,⁵ Ćipiko,⁶ Pelin.⁷

¹ Sumorno, bolno i ljuto vuče se muzikaš Jožica, više sjena negoli živo biće (Kovačić 1965: 299).

² [N]ema više zdravlja ni veselja, postao je razvalina, ruševina koja trune, senka (Ranković 1952: 346).

³ [T]o [je] sjena, a ne živ čovjek (Novak 1964: 232).

⁴ Sad je sjenka nekadašnjeg Kara-Zaima, sad je dronjak onog neustrašivog mladića (Selimović 2014: 135).

⁵ [P]adne u bolnicu otkale izide za tri mjeseca kao sjena (Matoš 1953: 155).

⁶ [I]judi se protežu blijeđi – kao sjene igraju mu pred očima (Ćipiko 1951: 15).

⁷ [E]дна друга жена, бледа и слаба като сянка, дрипава и ужасна (Пелин 1977 том 1: 293).

U primerima u Tabeli 3 poređenje sa senkom upotrebljeno je u slikovitom opisu likova koji ostaju neprimećeni u okruženju drugih ljudi (primeri 1, 2, 3, 2°). U primerima 4, 3° i 4° sa senkom su upoređene druge osobe u blizini lika o kom je reč. U pitanju su likovi koji ispoljavaju ponašanje koje poprima odlike karakteristične za neuobičajene, poremećene odnose. To su osobe koje imaju malo dodira s ljudima iz sredine u kojoj se kreću, U pitanju su »likovi-siluet«. ⁸ U *Hrvatskom frazeološkom rječniku* navodi se da izraz »biti u sjeni« znači »ne doći do izražaja, biti neprimjetan, nezapažen« (Menac 2003: 274).

Tabela 3: Slikovit opis ljudi koji ostaju nezapaženi.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] No, lazil je kakor senca , z nobenim človekom ni več govoril, tudi v šoli ni več zinil besede [...]. (14: 63)	[1°] tumač [...] nečujno otvori vrata i kao senka nestade u predsoblju bez pozdrava i oproštaja (2: 336)
[2] vidva lazita okoli, kakor dve senci ; nikdar vaju nisem videl med ljudmi (3: 75)	[2°] Otišli su k'o dvije sjenke . Nisu smjeli ni da se raduju. (4: 112)
[3] to življenje je bilo mrliško [...] hodil je med ljudmi kakor senca , neopazen in neljubljen (9: 99)	[3°] brzo odmiče napred, probijajući se kroz gusto mnoštvo ljudi, lako kao da su senke (8: 88)
[4] Moža ni videla; ni ga ljubila, ne sovražila; bil ji je kakor senca , kakor prazna stena, kakor miza in stol. (20: 210)	[4°] Ana Marija [je] prolazila, odsutna, mimo ukućana kao mimo neživih senki i bezazlenih prividenja. (2: 295)
1 – <i>Martin Kačur</i> , 2 – <i>Romantične duše</i> , 3 – <i>Tujci</i> , 4 – <i>Milan in Milena</i> ; 1° i 4° – <i>Travnička hronika</i> , 2° – <i>Prokleta avlija</i> , 3° – Reči	

U primerima u Tabeli 4 interakcija likova sa ljudima iz okruženja izostaje ili je neznatna. Lik upoređen sa senkom je u pokretu ili su sa senkom upoređeni drugi objekti ili ljudi pored kojih se kreće onaj ko ih ne zapaža i ne obraća pažnju na njih. Slično poređenje upotreбили su i Jakšić⁹, Crnjanski¹⁰ i Selimović.¹¹ Imajući u vidu uži kontekst (izuzimajući primer 2°) u pitanju je opis prostorno određene situacije. Na taj prostor upućuju imenice pomenute u rečenici u kojoj je poređenje navedeno: »vrt«, »soba«, »cesta«, »ugao«, »hodnik«, »vrata«. Sa senkom su uporedili telo koje se ne odaje

⁸ »Cankarjevi romaneskni liki (boem, faliran študent, popotnik, umetnik, pohabljen otrok) [...], so silhuete, sence, nemočni« (Čeh 2003: 52).

⁹ Gomilice naroda što bežaše, viđahu se kao senke u daljnoj daljini (Jakšić 1978: 86).

¹⁰ (1) Video je u njoj, kako se kreću, kao senke, samo dva tri vojnika. (2) On će stići [...] tajno, noću, kao sen. (3) izide [...] po mraku kao senka (4) Jahao je po providnom mraku, kao senka (Crnjanski 2015: 450, 239, 304, 231).

¹¹ [P]rošao (je) pored nas, kao da smo sjenke (Selimović 2016: 50).

glasom, šumom i Šimunović,¹² Lalić,¹³ Krleža.¹⁴ U primeru 4° upotrebom prideva »bezglasan« pojačana je slikovitost opisa tišine.¹⁵

Tabela 4: Opis ljudi koji se kreću.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Kakor senca se je pomikal človek preko vrta. (16: 137)	[1°] polutamni hodnik kojim su kao senke klizili momci u crnini (16: 93)
[2] Odtlej sem se plazil po sobah in po vrtu kakor senca . (9: 238)	[2°] Više lebdi kao džinovska senka nego što ide. (7. 211)
[3] Globoko upognjen, plah in potrtr je hodil Šviligoj po cesti; hodil z dolgimi koraki, ob zidu, ob plotu, kakor bežna senca. (16: 92)	[3°] Sve je bilo na svom mestu, samo je geometar bio već ustao i, lak kao senka ali snažan i nezadržljiv, kretao se prema vratima. (15: 55)
[4] pogledal je po strani, ter izginil za oglom kakor senca ... po skrilih krčmah (18: 153)	[4°] momci su kao bezglasne senke dodavali jedan drugom [...] sve što ceremonijal zahteva. (2: 36)
[5] Kako bi ne šlo, [...] hodi po izbi kakor senca . (10: 92)	[5°] komandantov čovek [je] kao senka izišao iz njegove sobe (5: 117)
1 – Polikarp, 2 – Smrt kontrolorja Stepnika, 3 – Razbojnik Peter, 4 – Siromak Matija, 5 – <i>Na klancu</i> ; 1° – <i>Omerpaša Latas</i> , 2° – Žena na kamenu puta, 3° – Geometar i Julka, 4° – <i>Travnička hronika</i> , 5° – Nemirna godina	

Senku kao etalon u slikovitom opisu lika u pokretu upotrebili su Dostojevski,¹⁶ Jakšić,¹⁷ Čipiko,¹⁸ Levstik,¹⁹ Crnjanski,²⁰ Milićević.²¹ Znatan broj primera izdvojen

¹² (1) stvori se kod nas nečujno kao sjena; (2) čutao sam kao sjena (Šimunović 1952: 174, 295).

¹³ [I]skrao se kao sjenka. Učini mi se da je bio nešto dosta sličan sjenci (Lalić 2014: 265).

¹⁴ (1) [R]uke su se dizale kao sjena po zidu (2) nestat će kao sjenka pred svitanje, rasplinit će se nečujno (Krleža 1966a: 88; 1966b: 193).

¹⁵ Na poređenje u primeru 4° osvrnuo se i Kostić navodeći tišinu kao odliku situacije u kojoj su se našli likovi (Kostić 2011: 217).

¹⁶ [ч]асто брожу как тень, без нужды и без цели (Достоевский 1972: 119).

¹⁷ Ode kao senka, nikakav šum nisam čula od njegove opaklije ili od opanaka: pažljivo je koračio sve senkom, pomrčinom (Jakšić 1978: 189).

¹⁸ [D]rugi, u šarenim haljinama, kao sene promiču (Čipiko 1951 knj. 3: 216).

¹⁹ (2) [I]zginil kakor senca. (3) Miloš je zdrknil v hodnik kakor senca (Levstik 1913: 318, 380).

²⁰ (1) A kad su se pokrenuli kretali su se kao seni, kraj zidova. (2) A kao senke, među senkama, sišli, do utoke Tise. (Crnjanski 2015: 397, 560).

²¹ [N]ečujno promiču časne sestre kao sjenke (Milićević 1939: 99).

je iz dela bugarskih pisaca, Jovkova, Todorova, Georgieva i drugih.²² U navedenim primerima lik u zatvorenom prostoru, lik koji se kreće, upoređen sa senkom, češće je ženski nego muški. Lik u zatvorenom prostoru, u kući, uporedili su sa senkom i Tolstoj,²³ Gončarov,²⁴ Milićević,²⁵ Crnjanski.²⁶ Kretanje fizički slabe osobe uporedili su sa senkom Rajčev²⁷ i Iljoski.²⁸ Upoređenje sa senkom u slikovitim opisima objekata koji se kreću vidimo i u primerima 3–6 (Tabela 13).

4 Trajanje i nestajanje senke kao osobine na kojim počiva upoređenje

U Tabeli 4 videli smo upotrebu etalona »senka« u slikovitom opisu likova u situacijama koje su prostorno određene. U primerima u Tabelama 5 i 6 situacija je određena vremenski. U pitanju je kratko trajanje. U primeru 1° (Tabela 5) upoređenje dve senke je logičko, slična je brzina kojom se kreću. U ostalim primerima do izražaja dolazi znatna figurativnost izraza. Sa senkom kao etalonom upoređeni su ne samo ljudi već i drugi objekti, pojave i nematerijalne suštine.

²² (1) [С]тъпваше леко, но и без това се движеше съвсем тихо, като сянка (2) [...] обръща се и безшумно, като сянка, си отива. (3) Живко притихна, смълча се заброди съвсем като сянка (4) тя излезе, задянала детето си, пристъпваше като сянка и самата не знаеше къде отива. (5) Тя ходи още някое време с него, мълчалива и няма като сянка. (6) Ганаила остана вдовица и ходеше като сянка из двора [...]. (7) Синкава ципа, като сянка, минава над очите му и ги затваря. (8) Подир Гроздана той вървеше като сянката му. (Йовков 1983 том 1: 232, 233, 238; том 2: 198, 233; том 3: 238; том 4: 39); (9) селяните на Ропонково се мяркаха по улиците като сенки. (Пелин 1977 том 3: 153); (10) майка ти да ходи немилата и недрага като сянка из село (Чудомир 1980 том 1: 113) (11) Касандра, мълком като сянка се отдели [...] и бързо изчезна навън (12) Рале, мълчалив и навъсен, се повлече като сянка след тях. (13) малко се примъкна като сянка (Тодоров 1979: 84, 125) (14) Край огъня си шушнат женориите, като сенки: една насам, друга натам. (15) Стъпват като сенки! (16) стрина Таска се пошмугне понекога като сенка в тая чорбаджи Илчова одая (Георгиев 1980: 306, 308, 686).

²³ (1) [я] как тень, без дела, без мысли, без желаний, ходила из угла в угол (2) Наташа никуда не хотела выезжать и, как тень, праздная и унылая, ходила по комнатам, (Толстой 1979 том 3: 73; 2011а: 508).

²⁴ (1) Но она, как тень, скользнула из комнаты. (2) она [...] ходит из комнаты в кухню, как тень (3) она ли не мастерица скользнуть, как тень, из одной двери в другую, (4) шестой год ходит, как тень... (5) Она, как тень, неслышно «домовничает» в своем уголку (6) через месяц будете стонать, бродить, как тень (7) Вера, [...] скользая, как тень, по знакомой ей тропинке. (8) Ходила она тихо, как тень, (9) Она шла, как тень, по анфиладе старого дома, минуя свои бывшие комнаты (Гончаров 1999: 130; 2012: 584; 2015: 238, 385, 304, 330, 338, 521, 678, 706).

²⁵ Она prelažaše kućom kao sjenka, slomljena i klonula (Milićević 1939: 58).

²⁶ On se smejaо Isakoviću, koji se kao sen, uplašen, brižan, kretao po njegovoj kući (Crnjanski 2015: 236).

²⁷ бледна и мълчалива жена, която се луташе денем като сянка по двора (Райчев 1982: 136).

²⁸ [В]легува полека, како сенка (Иљоски 1978: 174).

Tabela 5: Senka koja traje kratko.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Ali vse trpljenje gre mimo srca, kakor gre preko polja senca bežečega oblaka . (24: 262)	[1°] Porumeneo je sjaj [...] samo ga pokatkad prekine senka nevidljiva oblaka, koja je brza kao senka ljuljačke. (11: 223)
[2] nenadoma mu je šinilo mimo oči kakor trenutna svetla senca : na mizi se kadi vroča, dišeča kava (13: 72)	[2°] pratilo je osećanje nelagodnosti [...] na mahove bi kao brza senka minula kroz nju sumnja u stvarnost (3:145)
[3] večerna molitev je bila hitro pri kraju – in kakor trenutna senca je izginil v obrazoc resni mir (11: 12)	[3°] prolaznici su mu se činili kao senke koje brzo jure i promiču pored njega. (16: 232)
[4] V enem samem hipu je izginila vsa strahota, utonila je kakor senca v luči. (20: 88)	[4°] tu joj opet minu kroz svest, kao strelovita senka , sumnja u stvarnost (3: 145)
1 – <i>Bela krizantema</i> , 2 – Potepuh Marko in Kralj Matjaž, 3 – <i>Hiša Marije Pomočnice</i> , 4 – <i>Za križem</i> ; 1° – Sunce ovog dana, 2° i 4° – <i>Gospođica</i> , 3° – <i>Omerpaša Latas</i>	

U primerima u Tabeli 5 karakteristična je upotreba atributa kojim je naglašena kratkotrajnost senke: »brza«, »strelovita«, »trenutna«. Tako je i u primerima 2° i 4° iz Tabele 5 i u primerima 10 i 11 iz Tabele 13. U primerima u Tabeli 6 opisano je zbivanje ili razrešenje situacije koje je prošlo brzo i unelo znatnu promenu. Izraz »nestati kao senka« upotrebio je i Crnjanski.²⁹

Tabela 6: Zbivanje koje se završilo.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] vsa žalost je bila že daleč zadaj, izginila je tako čisto in brez sledu, kakor so izginile sence , ki so ležale še malo prej (10: 21)	[1°] Njeno lice je bilo izmenjeno, usta velika i zla, [...] a oči svetle i jasne kao da je sa njih odletela sinoćna senka . (1: 200)
[2] Mikša ni bilo več; utonil je bil nenadoma in tiho, kakor senca v senco . (17: 40)	[2°] Ne znam kad je, kao senka leptira, odletela ta ruka sa mene [...] nje više nije bilo. (7: 275)
[3] stopil oprezno ter izginil zibaje se, kakor drobna senca , na cesto, v dež in noč (18: 16)	[3°] [...] kao ptica pogonjena u letu, pala je – Aska, a vuk je kao zelena senka klisnuo u šumu. (9: 195)
[4] vse je izginilo mahoma, kakor ugasenje sence pod oblakom (23: 90)	[4°] Minu kao nejasna senka duž celog ogledala. (7: 252)
1 – <i>Volja in moč</i> , 2 – <i>Novo življenje</i> , 3 – <i>Sosed Luka</i> , 4 – Tretja ura; 1° – <i>Na Drini ćuprija</i> , 2° i 4° – Jelena žena koje nema, 3° – <i>Deca</i>	

²⁹ Nestaće, kao da su se te noći sastali kao seni (Crnjanski 2015: 372).

U primerima 1 i 1° (Tabela 7) slikovito je opisano nešto što se završilo, a u čemu je i sam narator imao udela. Slično je postupio i Selimović.³⁰ Senka koja nastaje u posebnim prirodnim uslovima poslužila je kao etalon poređenja u primerima 2 i 2°.

Tabela 7: Dve posebne upotrebe etalona »senka« u poređenjima.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Vselej se je poslovil brez vzdihla in vzklika, tiho kakor senca ; in ta senca se je odtrgala od mojih nog. (23: 271)	[1°] kao senka je počivala na mom ramenu, ali senka koja ima svoju nemerljivo malu pa ipak stvarnu težinu i isto takvu mekoću i tvrdinu (7: 274)
[2] Če bi se trikrat otresla, bi se trikrat povrnil; vrtil bi se krog obeh prav kakor senca opoldne. (20: 234)	[2°] Ljudi, njihova dela i reči, sve su to kao senke predmeta koje su, [...] kad je sunce na zenitu, ušle u svoj predmet. (14: 30)
1 – Mona Lisa, 2 – Brat Francelj; 1° – <i>Znakovi pored puta</i> , 2° – Jelena, žena koje nema	

5 Psihološko stanje lika

U opisu psihološkog stanja likova i Cankar i Andrić su u većem broju primera upotrebili imenicu »senka« kao etalon poređenja. Najčešće su to stanja praćena ispoljavanjem negativnih emocija. U pitanju su nelagodnost, strah, sumorna raspoloženja, mučna sećanja i psihološki tereti koji se teško podnose. U ljudskim odnosima javljaju se situacije u kojim je jednoj osobi nametnut neugodan položaj, ona trpi ili se plaši, ali ne nalazi načina da se oslobodi tereta i ostaje podređena, sklonjena, nezapažena³¹ kao ono što je u senci drugog objekta. Takve okolnosti upoređene su sa senkom u primerima u Tabeli 8. Neprijatan doživljaj koji opterećuje jednu osobu slikovito su opisali upotrebom upoređenja sa »senkom« i drugi pisci, na primer, Veselinović,³² Todorov,³³ Kumičić,³⁴ Selimović,³⁵ Vasić,³⁶ Krleža.³⁷

Doživljavanje negativnih emocija slikovito je opisano upotrebom poređenja i u nekim primerima koje smo već naveli (primer 2°, Tabela 1; primeri 1, 2°, 4°, Tabela 3). Cankar je bio sklon upotrebi poređenja sa senkom u opisu situacija u kojim se nalazi lik psihološki opterećen negativnim emocijama. Pored primera sadržanih u Tabeli 8 tu su i primeri 12–23 iz Tabele 13. Uz imenicu senka u opisu psihološki opterećenih likova u pojedinim primerima navedenim u tabelama javili su se atributi: »teška«, »velika«,

³⁰ [I]li bih ga najednom osjetio iza sebe, po danu, po mraku, kao svoju sjenku (Selimović 2016: 293).

³¹ [O]na se je posve izgubila pod pritiskom njegovih nazora i čuvstava, baš kao što slabije stablo gine pod sjenom i granjem susjednoga jačega stabla (Kozarac 1950: 378).

³² [O]na trenutna zabrinutost prođe kao senka, sve se raspoložilo (Veselinović 1983: 338).

³³ [O]т мисли и грижи катo сянкa е станала майка му (Тодоров 1979: 272).

³⁴ [S]tala je padati na njegovu dušu crna tuga kao sjena ispod tmasta olujna oblaka (Kumičić 1968: 347).

³⁵ Kao da su stotine sjenki i stotine očiju oko mene, ne možeš ih ni izbjeći ni podnijeti (Selimović 2016: 297).

³⁶ [N]ješto kao užasna senka starosti pade na njegov život, očrta se na njegovom uplašenom licu (Vasić 1990: 158).

³⁷ (1) [T]ajanstveni otac stajao je nad njegovim djetinjstvom kao sjena, pred kojom je on godinama strepio (Krleža 1966: 22), (2) Stoji tako grof sam kao sjena, i sav je potresen (Krleža 1963: 41).

»nerazumljiva«, »neprijazna«, »strelovita«, »crna«, »večna«, »vlažna«, »hladna«, »zadušna«, »crna«, »tih«, »siva«. Njihovim postavljanjem ispred imenice »senka« poređenje je pojačavano. U opisu stanja u kom se nalazi lik izložen psihološkom teretu Cankar je pominjao imenice »trpljenje«, »žalost«, »misel«, »strah«, »tišina«, »resnoba«, i poredio ih sa senkom. Ono što opterećuje leglo je »na srce« u primerima 2 i 3 u Tabeli 8 i u primerima 11, 19, 21, 23, 32 u Tabeli 13. Andrić je u sličnim prilikama birao imenice »nelagodnost«, »zamišljenost«, »misao«, »užas«, »revnost«, »strah«, »gađenje«, »smrt«.

Tabela 8: Slikovit opis psihološkog tereta.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Dušila ga je nadučiteljeva sladka, mirna resnoba; legalo mu je na glavo, na srce kakor težka , hladna senca . (14: 21)	[1 ^o] očevo prisustvo ležalo je na nama kao teret i senka i stalno osećanje nelagodnosti i straha (9: 57)
[2] ta strah, ležal je kakor velika senca na vseh njegovih mislih, gledal je celo iz njegovih del [...]. (11: 175)	[2 ^o] sećanje na nju to što ga prati kroz ovaj život i svaki čas pada kao senka na put ispred njega. (14: 545)
[3] morda jo je obšel takrat resnično tisti globoki strah, morda ji je ležal samo na srcu kakor nerazumljiva senca (10: 123)	[3 ^o] Pojedini od njih izdvajali su se i ostajali u sećanju kao nerazumljiva senka . (15: 192)
[4] [...] tako veselo, kakor da ni ležala neprijazna senca na dolini šentflorjanski in na resnem obrazu Jarebovem. (16: 163)	[4 ^o] Pored svake bosanske varoši, [...] ima uvek neko brdo koje vam smeta i koje osećate na svom raspoloženju kao senku . (14, 379)
1 – <i>Martin Kačur</i> , 2 – <i>Tinica</i> , 3 – <i>Na klanцу</i> , 4 – <i>Ženitba kancelista Jareba</i> ; 1 ^o – <i>Prozor</i> , 2 ^o – <i>Znakovi pored puta</i> , 3 ^o – <i>Kod lekara</i> , 4 ^o – <i>Omerpaša Latas</i>	

Upotreba imenice »misao« uz etalon »senka« u opisu psihološki opterećenog lika javlja se u primerima u Tabeli 9, takođe i u primeru 2 u Tabeli 8 i u primerima 11, 20 i 25 u Tabeli 13. Slično poređenje upotrebio je i Selimović.³⁸

Imenicu »senka« u ulozi etalona poređenja upotrebili su i Cankar i Andrić opisujući promene na licu (Tabela 10 i primer 26 u Tabeli 13). Neprijatan doživljaj koji opterećuje opisivali su oslanjajući se na etalon »senka« i Gončarov,³⁹ Jovkov,⁴⁰ Jakšić,⁴¹ Novak,⁴² Ranković,⁴³ Vasić,⁴⁴ Krleža⁴⁵ navodeći i obaveštenja koja se odnose na lice.

³⁸ [K]ao mutna sjenka, kao nejasna misao o nečemu neprijatnom (Selimović 2016: 250).

³⁹ [Н]а лице [...] как тень, прошло даже, кажется, неудовольствие (Гончаров 2015: 540).

⁴⁰ [п]ривичната му меланхолия пада като сянка врз бледното му болнаво лице (Їовков 1983: 124).

⁴¹ [S]ad izgledaše kao senka oči upale [...] lice mrtvačko, blede (Jakšić 1978: 88).

⁴² [P]ogleda majku, a onda se njezinim licem prevuklo nešto kao siva sjena. (Novak 1965: 256).

⁴³ [P]reko lica mu pređe, kao senka od oblaka, neka laka, neosetna drhtavica (Ranković 1952: 19).

⁴⁴ [I] najedanput neka čudna senka, kao munja preleti preko lica Natašinog (Vasić 2004: 105).

⁴⁵ (1) [P]odočnjaci, kao sjenke poroka (2) kao sjena svega ostala je mrtvačka maska (Krleža 1966a: 71; 1963: 74).

Tabela 9: Imenica »misao« i etalon »senka« u istoj rečenici.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] nisem mogel zaspati in so romale pred mojimi trudnimi očmi hude misli kakor črne sence , do stropa visoke (24: 267)	[1°] Ta me je misao stalno pratila [...] kao nevidljiva ali uvek prisutna senka u punoj svetlosti sunčanog podneva. (7: 265)
[2] Komaj je stopil preko praga, so mu pričele segati neprijetne misli v veselo srce. Kakor tihe sence so hitele od vzhoda [...]. (9: 28)	[2°] Mihailo je proveo nekoliko teških dana boreći se sa sopstvenim mislima kao sa senkama i prividenjima. (7: 42)
[3] komaj za hip je šinila misel nekam daleč [...] toda bilo je kakor bežna senca , ki švigne pod poletnim oblakom (12: 207)	[3°] Ali nevesela misao prolazi brzo, kao senka od oblaka , kao pramen dima iza Cevke. (5: 258)
[4] To je bila grenka ponoćna misel , ki je ob jutranji zori ugasnila kakor senca . (20: 19)	[4°] Od tih pomisli ostaje laka nelagodnost, kao senka . (3, 145)
1 – <i>Bela krizantema</i> , 2 – <i>Tujci</i> , 3 – <i>Križ na gori</i> . 4 – <i>Volja in moć</i> ; 1° – Jelena, žena koje nema, 2° – Anikina vremena, 3° – Zeko, 4° – <i>Gospođica</i>	

Tabela 10: Imenica »lice« i etalon »senka« u istoj rečenici.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] na vaših belih licih ostal madež mojih besed, kakor senca tistega mojega življenja (20: 55)	[1°] Opet joj je preko lica prešla, kao senka , tanana grimasa plača, i nestala. (8: 85)
[2] samo tisti skruti nasmeje je videl, ki je kakor hipna senca vztrepetal na ozki bradici ter precej ugasni (17: 267)	[2°] Arnaut je govorio promuklo i sa smiješkom, koji mu je uvijek ležao kao neugodna sjena na licu. (8: 27)
[3] In oči, obraz, smehlaj – kakor lice v ogledalu, kakor senca v senci. (15: 176)	[3°] ostala je kao neka sena u njegovom stalnom osmehu i laka zamišljenost na celom liku (14: 333)
1 – <i>Volja in moć</i> , 2 – <i>Za križem</i> , 3 – Poslednji dnevni Štefana Poljanca; 1° – Reći, 2° – Put Alije Đerzeleza, 3° – Poručnik Murat (Andrić 1981: 333)	

6 Neko (nešto) i njegova senka

Senka nekog objekta prati taj objekt ako se on pomera. Na tom svojstvu senke može da se zasniva njena upotreba u ulozi etalona poređenja. Takva poređenja vidimo u Tabeli 11, kao i u primerima 27 i 28 u Tabeli 13. Imenica »senka« javlja se i u slikovitom opisu odnosa koji se tokom nekog vremena uspostavlja između dve osobe. Jedna je često u blizini druge. Ostali u njihovom okruženju to zapažaju. Upotrebu imenice »senka« u

uloži etalona poređenja u primerima u Tabeli 11 bila je praćena i upotrebom glagola »ići«, »hodati«, »stajati«. Kratke rečenice u primerima 3° i 3° završene su upotrebom frazema: »ići za nekim *kao senka*«. ⁴⁶

Karakteristična je upotreba glagola »vući se« u primeru 2°. Nalazimo ga i u primeru u 3° u Tabeli 13. Glagol »vući se« uz etalon »senka« u poređenju upotrebili su i: Ranković, ⁴⁷ Milićević, ⁴⁸ Selimović. ⁴⁹

Tabela 11: Osobe u blizini jednog lika.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] moji prijatelji in spremljevalci edinole spomini, ki hodijo s menoj po vseh potih kakor tihe sence (19: 213)	[1 ^o] serasker sam po sebi, još je teži i strašniji izgledao po tom nemom pratiocu koji stoji kao senka iza njega (16: 28)
[2] Dolgi fant je šel za njima kakor senca . (20: 229)	[2 ^o] Išla je za njim kao senka . (5: 164)
[3] tisti ljudje, ki [...] kakor sence hodijo za njimi in se mešajo med nje (9: 27)	[3 ^o] A Zeko je, idući kao senka za svojim drugarom, otkrio taj novi svet. (8: 243)
[4] šel je kakor pijan, tudi sam se je opotekal natanko tako kakor senca pred njim (18: 20)	[4 ^o] policijski pisar, žut i crn u licu, uz njega žandarm kao senka lice mu kao u vojnika od drveta (14: 319)
[5] človek, ki tukaj sedi, se je lovil pred mano kakor moja senca (18: 46)	[5 ^o] nije više bio ni za kakav posao i vukao se kao senka uz seraskera (16: 273)
1 – Hoja v šolo, 2 – <i>Milan in Milena</i> , 3 – <i>Tujci</i> , 4 i 5 – <i>Sosed Luka</i> ; 1 ^o i 5 ^o – <i>Omerpaša Latas</i> , 2 ^o – <i>Svadba</i> , 3 ^o – <i>Zeko</i> , 4 ^o – <i>Znakovi pored puta</i>	

U paru primera 1 i 1° (Tabela 12) etalon »senka« javlja se u opisu stanja u kom se nalazi čovek koji se ne može osloboditi pratnje sopstvenog imena, odnosno užasa koji ga okružuje. U paru primera 2 i 2° senka i svetlost idu jedna uz drugu.

Ulogu poređenja u kom se kao etalon javlja imenica »senka« u slikovitom opisu odnosa između dve osobe ponekad je moguće sagledati tek ako se uzme u obzir širi kontekst, celovit opis događaja, poglavlje romana, roman u celini. Grušnjicki je *kao senka* pratio kneginjicu Meri. ⁵⁰ Ovo poređenje otkriva odnos koji se posle međusobnog upoznavanja uspostavio između dva lika kojim su u romanu *Junak našeg doba* (pored glavnog junaka Pečorina) pripadale glavne uloge u razvoju događaja koji su u nastavku romana opisani.

⁴⁶ Izraz »biti [nečija] senka« znači »neprestano ići za nekim, stalno biti u nečijem društvu, ne odvajati se od nekoga« (Otašević 2012: 831). Keber je naveo frazeologizam »slediti komu kot senca« (2011: 854).

⁴⁷ Vuče se kao senka, oborene glave, pomućenih vlažnih očiju, bleđa lica (Ranković 1952: 451).

⁴⁸ [K]ao sjenka nekog crnog oblaka, vuče (se) kroz kuću (Milićević 1939: 66).

⁴⁹ [S]ejmeni i noćobdije vukli su se kao sjenke oko mejhane (Selimović 2016: 203).

⁵⁰ Грушницкий, как тень, следует за княжной везде (Лермонтов 1977: 100).

Tabela 12: Opis pojava koje idu jedna uz drugu.

Ivan Cankar	Ivo Andrić
[1] Ali to se drži človeka kakor senca . (16: 143)	[1 ^o] obamrla [...] od užasa koji ovde ide kao senka za njom (2: 219)
[2] zdelo se mi je, da sodijo poleg, h Kristusu in Materi božji, kakor senca poleg luči (23: 87)	[2 ^o] imao je sve mane i slabosti koje obično prate umetničke prirode, kao senka svetlost (14: 208)
1 – Polikarp, 2 – Četrta postaja; 1 ^o – <i>Travnička hronika</i> , 2 ^o – <i>Znakovi pored puta</i>	

Pri kraju šeste glave rugog dela romana *Ana Karenjina* Tolstoj je četiri puta upotrebio imenicu »senka« (Толстой 2011: 177–80). Dame iz visokog društva počele su da zapažaju da je na prijemima Ana »привезла с собою тень Алексея Вронского«. ⁵¹ U dijalogima koji slede u ovoj glavi pomenuti su »человек без тени«, »человек лишен тени«, ⁵² a zatim se u jednoj replici javilo i poređenje: »Если за нами никто не ходит, как тень, то это не доказывает, что мы имеем право осуждать« ⁵³ (Толстой 2011b: 179). ⁵⁴ Tokom razgovora čuo se i komentar kojim je nagovešten kraj romana: »женщины с тенью обыкновенно дурно кончают«.

I Dostojevski je kao i Tolstoj upotrebio u poređenjima glagol »privezati« uz etalon »senka« opisujući odnos dve osobe. ⁵⁵ Izraze »ide kao senka«, »prati kao senka« upotreбили su i drugi pisci: Leskov, ⁵⁶ Ranković, ⁵⁷ Veselinović, ⁵⁸ Novak, ⁵⁹ Matavulj, ⁶⁰ Stanković, ⁶¹ Tomić, ⁶² Iljoski, ⁶³ Humo. ⁶⁴ Kod Crnjanskog se ponavljaju slična poređenja nekoliko puta u *Drugoj knjizi Seoba*. ⁶⁵

⁵¹ »donela sa sobom senku Alekseja Vronskog« (Tolstoj 1983: 185).

⁵² »čovek bez senke, čovek kome je oduzeta senka« (Tolstoj 1983: 185).

⁵³ »žene sa senkom obično rdavo svršavaju« (Tolstoj 1983: 185).

⁵⁴ Ako za nama niko ne ide kao senka, to još ne znači da imamo pravo da osuđujemo druge (Толстой 1983: 186).

⁵⁵ (1) [T]еперь же, пьяный, он привязался, как тень, к Варламову (2) он бродил за ним, как тень (Достоевский 1988b: 337–38).

⁵⁶ Чего ты, как тень сухая, за мной тащишься? (Лесков 1973: 198).

⁵⁷ [D]rži se tačno svoje odluke, idući za njim na svakom koraku, kao njegova senka (Ranković 1952: 162).

⁵⁸ (1) [D]vojica idahu pored njega kao senke (2) Jovica pritrča Ibri, a Jovan za njim kao senka (Veselinović 1983: 80, 275).

⁵⁹ neki mi ljudi prate svaki korak kao sjene (Novak 1965: 115).

⁶⁰ stoga svud praćaše Marka, kao njegov sjen (Matavulj 2006 knj. 2: 54).

⁶¹ (1) [V]i dve išle ste kao senke ne dišući (2) Za njom su išle više kao senke, prateći je u koraku, devojke (Stanković 1991: 97, 137).

⁶² [N]erazdruživa s njom kao njezina sjena (Tomić 1970: 259).

⁶³ Се по тебе, зад тебе, како сенка, како твоја сенка! (Иљоски 1978: 72).

⁶⁴ [M]i smo koračali kroz tamnu ulicu kao dvije sjenke, pripriježene jedna uz drugu (Humo 1955: 200).

⁶⁵ (1) [K]ao neka senka, prati (ga) ta povorka dece (2) Žena ubičina, međutim, pratila ga je kao senka. (3) Ziminski je Pavla Isakovića, u Engelu, kao senka pratio. (4) Taj mladi oficir prati je, kao senka (5) Prati je, kažu, kao senka. (6) Trifun (je) pratio, kao senka, Dundu Birčanski, oko koje su se tiskali mladi oficiri (Crnjanski 2015: 217, 327, 387, 433, 529, 693).

7 Neklasifikovani primeri

Prema primenjenom načinu klasifikacije raspoređeni su svi izdvojeni primeri iz Andrićevog dela i većina primera izdvojenih iz Cankarevog dela. Primeri 29–31 (Tabela 13 u prilogu na kraju rada) iz Cankarevog dela ostali su neklasifikovani. Cankar je pri upoređenju sa senkom imao u vidu i uslove pod kojim se vidi objekt koji se poredi i sa senkom upoređivao ljudske figure koje se dobro ne razaznaju. Slična poređenja upotreбили su i drugi pisci: Čipiko,⁶⁶ Vasić,⁶⁷ Crnjanski,⁶⁸ Ranković.⁶⁹

8 Podešavanje etalona

Senka ima svojstva na kojim počivaju veoma raznovrsne mogućnosti poređenja. Ona formom podseća na predmet, a sama nema predmetnost. U pitanju je široko stilističko polje.⁷⁰ Etalon »senka« pogodan je za podešavanje. (Pod podešavanjem podrazumevamo povezivanje imenice »senka« sa nekom drugom reči, pridevom, zamenicom, brojem i stvaranje sintagme kojom se precizira osobina na kojoj počiva upoređenje.) Primere upotrebe podešenog etalona nalazimo i kod drugih pisaca.⁷¹ U znatnom broju primera Cankar i Andrić upotreabili su imenicu »senka« kao podešeni etalon, obično u dužim rečenicama (33 primera iz Cankarevog dela i 19 iz Andrićevog). Time su postizali različite efekte u slikovitom opisu likova, pojava i zbivanja (Slika 1).

Neki spojevi »atribut + senca« u primerima izdvojenim iz Cankarevog dela javili su se više puta. Tako je izraz »tiha senca« upotrebljen u primerima: 2 u Tabeli 10, 1 u Tabeli 11 i 10 u Tabeli 13, a izraz »tihe sence« u primeru 32 u Tabeli 13.⁷² Izraz »teška senca« javio se u primerima: 1 u Tabeli 8 i 18 i 20 u Tabeli 13. U primerima 3 u Tabeli 4 i 3 u Tabeli 9 javio se izraz »bežna senca«. Podešavanje je omogućilo znatnu raznovrsnost poređenja u kojim je upotrebljena imenica »senka« kao etalon. Takvo intenzivno podešavanje etalona »senka«, kada su u pitanju drugi pisci i dela koja su u ovom radu poslužila kao izvor, nije zapažena. Intenzivna upotreba podešenog etalona »senka« odlika je Cankarevog i Andrićevog dela.

⁶⁶ [P]red njime, kao sjenka, kao nekakova slutnja stajaše mrka nagrđena »Mrsina« (Čipiko 1951: 46).

⁶⁷ Lepo vidim ogromnu mrku mrlju; baš kao senka ubičina nad žrtvom (Vasić 2004: 314).

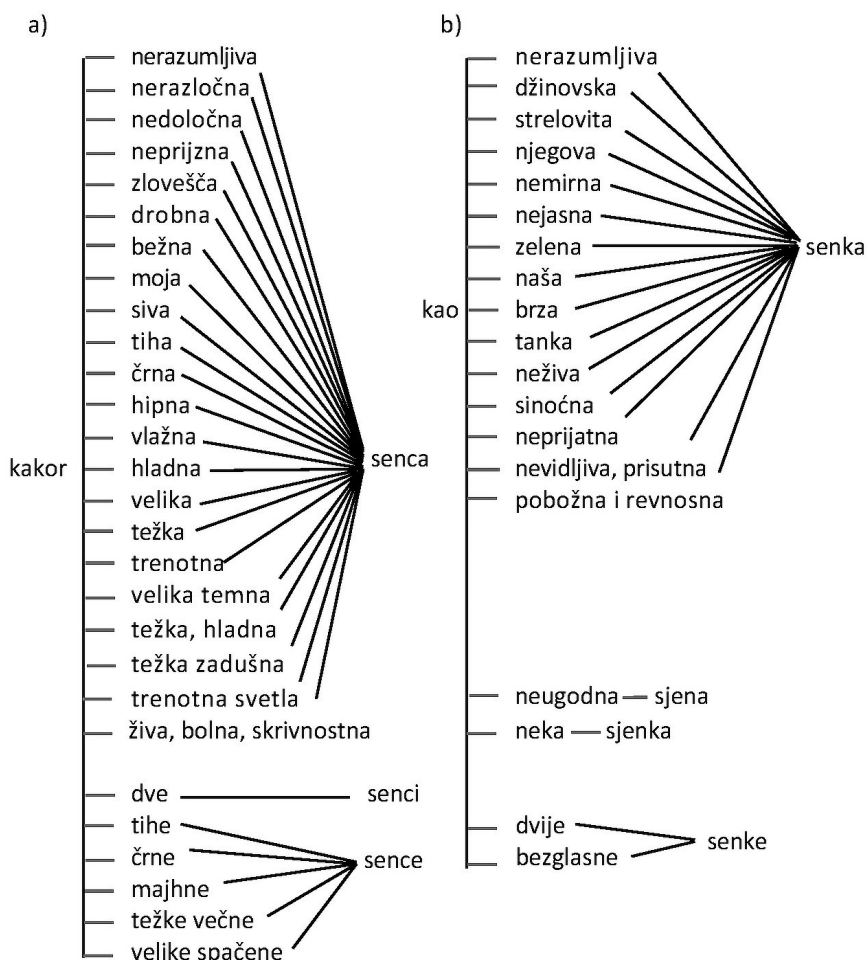
⁶⁸ (1) [V]ide i nepomične, sapete konje, malo dalje, kao senke (2) kao senka, poče da govori senci – jer je tako Kopšu video, osvetljenog samo slabom svetlošću, kroz staklena vrata (Crnjanski 2015: 230, 303).

⁶⁹ Dete se, kao senka, prikrade u kakav zgodan kutak, pa gleda, gleda (Ranković 1952 knj. 2: 450).

⁷⁰ Na širinu stilističkog polja pojma »senka« ukazala je Majenova (Mayenowa 2009: 216–218) osvrćući se na Valerijevo delo.

⁷¹ (1) [K]ao crne senke (2) kao neka zagasita senka (3) kao neke goleme tavne senke (4) kao crne senke (Jakšić, 1978: 86; 129, 201); (5) kakor breztelesne sence (Levstik 1913: 269); (6) kao velike sjene, nepomične, nepokretne. (Begović 1965: 7); (7) kao laka, prozirna sjenka (Livadić 1932: 84); (8) kao u nekoj paklenoj senci (Vasić 2004: 70); (9) kao potpuno ishlapnjela sjenka (Krlježa 1966a: 72); (10) kao kakve guste, crne sjenke (Humo 1955: 201); (11) kao neka senka (12) kao svoja senka (Crnjanski 2015: 348).

⁷² Atribut »tih« uz imenicu senka upotreabili su i drugi pisci: (1) Polako samo... tiho kao senka. (Ranković 1952: 328); (2) ode spuštene glave polako, i kao senka tiho, u svoju sobu (Sremac 2011: 314); (3) Da, ja volim sjenu, žutu, sivu, crnu, žalosnu i kao smrt tihu sjenu (Matoš 1983: 239).

Slika 1: Pridev, zamenica, broj uz imenicu »senka« u sastavu kao-(kakor) konstrukcije: a) u delu Ivana Cankara, b) u delu Ive Andrića.

10 Zaključak

Iz Cankarevog i Andrićevog dela izdvojen je veliki broj primera u kojim su se u ulozi etalona poređenja u poredbenim konstrukcijama javljala imenica »senka«. Primere je bilo moguće grupisati u uže grupe imajući u vidu osobinu na kojoj poređenje počiva primenjujući isti sistem klasifikacije. Zajednička odlika upotrebe etalona »senka« u poređenjima kako u Cankarevom tako i u Andrićevom delu jeste podešavanje etalona poređenja. Etalon je podešavan tako što su uz njega u raznim prilikama upotrebljavane različite reči, najčešće pridevi. Upotrebom istog osnovnog etalona, podešavanjem su mogli da se u slikovitom opisu postignu različiti, ponekad i suprotni efekti.

Prilog

Tabela 13: Imenica »senka« u ulozi etalona poređenja u delima Ivana Cankara i Ive Andrića.

[1] izpočetka jo je videl samo **kakor nerazložno senco** v veliki daljavi (10: 260); [2] svetniki so stali na oltarjih **kakor sence** v senci, nepremični, mrtvi (23: 114); [3] njen mož [...] prikazal se je zdaj pa zdaj na pragu **kakor nedoločna senca** (7: 76)); [4] **Kakor v senci**, kakor tam v kotu za durmi, je stala Tončka [...]. (14: 81); [5] stal [je] pred zidom **kakor senca**. (22: 150); [6] Že so bile vse oblečene, premikale so se **kakor majhne sence** [...]. (11: 99); [7] Ljudje hodijo mimo **kakor sence**, ki beže v mraku preko zida (**15: 113**) (8) hodili so mimo s čudno dolgimi koraki, tako **kakor švigne senca** v kolobarju (16: 63); [9] tako tiho hodi, **kakor senca**, in vendar jo slišim od daleč (17: 369); [10] Prišli so **kakor sence**, hušknili ob steni ter se zgubili [...]. (8: 233); [11] Samó časih je hušknilo mimo njenih oči, **kakor velika temna senca**, in misli so zastale in srce se je stisnilo (7: 179); [12] nad vsemi radostnimi [...] pa je ležala **kakor črna senca** (6: 76); [13] **kakor tihe sence**, vstajajo krog mene moji žalostni dnevi (7: 196); [14] takoj je leglo spet name **kakor senca** in zagnusil sem se sam sebi (9: 212); [15] tedaj se je zavedel tišine, ki je ležala v sobi **kakor težka zadušna senca** (11: 242); [16] v njegovih besedah je bilo, **kakor senca** nekega drugega življenja (12: 18); [17] Nebo, tako žareče [...] **kakor da bi segale težke večne sence** iz globeli prav do neba. (12: 132); [18] in **kakor velike spačene sence** na zidu se prikažejo nelepi spomini (12: 196); [19] žvenketanje kozarcev – je leglo spet **kakor senca** na njegovo srce. (14: 89); [20] ob teh obrazih, ki so se nenadoma vzdignili iz teme, je leglo Grivarju **kakor hladna senca** na misli in pamet (17: 75); [21] Pavletu pa je ležalo na srcu, **kakor težka senca**. (19: 20); [22] v nas vseh je bilo, zdi se mi, nekaj težkega, odurnega, **kakor vlažna senca** (21: 263); [23] O Bog, da bi ne bilo te visoke šole, ki leži na srcu **kakor težka senca** in neče stran! (22: 29); [24] tujina; samotna, neprijazna se je razgrinjala **kakor siva senca** (15: 113); [25] In počasi so hodile misli; [...] toda majhni so bili njih koraki in **kakor sence** so se plazile v hrib (12: 139); [26] **kakor senca** je legla nanj skrivnostna samota zaklete hiše. (10: 43); [27] kovač ni bil sam; **kakor sence** so stali za njim, drug poleg drugega (14: 90); [28] nekaj čudnega sem bil sklenik: da se jima priklenem za pete **kakor senca**, kakor pes (20: 234); [29] Ljudje z nejasnimi obrisi – meglene postave, ki so se zibale ob stenah **kakor sence** (9: 251); [30] Noči so bile, da je bil človek sam **kakor polnočna senca** [...]. (10: 39); [31] bil mu je **kakor živa senca**, bolna, skrivnostna (14: 130); [32] Nisem mu verjela, [...] pa vendar je v mojem srcu **kakor tiha senca**, kakor rahel dvom (24: 271).

[1¹] Glas mu uzbuden i dubok, ide **kao pobožna i revnosna senka** za glasom čaršijskog mujezina. (2: 400); [2°] bez one revnosti koja **kao neprijatna senka** prati ambiciozne ljude (2: 372); [3°] za njim [se], kao njegova **senka**, vuče njegova prava priroda (5: 210); [4°] ponovo su učestali susreti i sudari za kojima je, **kao senka**, išlo gađenje (7: 244); [5°] [zlo] **kao senka**, ide uz svaku dobru i korisnu stvar (8: 144); [6°] Mnogo stihova, malo muzike koja ih prati **kao nemirna senka** tanke zavese na vetru. (14: 280) [7°] zamka [...] pomera se za nama **kao naša senka** (14: 462); (8°) to [dostojanstvo], **kao neka sjenka**, nužno ide uz bogatstvo i gospodstvo

IZVORI I LITERATURA

- Ivo ANDRIĆ, 1978: *Sabrana dela*, Prosveta, Beograd; Ivo ANDRIĆ, 1981: *Sabrana djela*, Svjetlost, Sarajevo; Beograd; Ivan CANKAR, 1967–76: *Zbrano delo*, Državna založba Slovenije, Ljubljana; Miloš CRNJANSKI, 2015: *Seobe*, Laguna, Beograd; Димитър Христов Чорбаджийски Чудомир, 1980: Разкази и фейлетони, Български писател, София; Ivo ĆIRIĆ, 1951: *Sabrana dela*, Prosveta, Beograd; Фёдор Михайлович Достоевский, 1972: Белые ночи, Повести и рассказы, Наука, Ленинград; Фёдор Михайлович Достоевский, 1988a: Село Степанчиково и его обитатели, Наука, Ленинград; Фёдор Михайлович Достоевский, 1988b: Записки из мертвого дома, Наука, Ленинград; Михалаки Георгиев, 1980: Меркът на чичо Денчо: БЗНС София; Иван Александрович Гончаров, 1999: Обыкновенная история, Эксмо, Москва; Иван Александрович Гончаров, 2015: Обрыв, Азбука, Москва; Hamza HUMO, 1955: *Hadžijin mač*, Svjetlost, Sarajevo; Васил Иљоски, 1978: Избор II, Македонска книга, Скопје; Đura JAKŠIĆ 1978: *Sabrana dela*, knj. 3 i 4, Beograd; Йордан Йовков, 1983: Събрани съчинения, Български писател, София; Ante KOVAČIĆ, 1965: *U registraturi*, Nolit, Beograd; Ivan KOZARAC, 1950: *Djela*, Zora, Zagreb; Miroslav KRLEŽA, 1966a: *Povratak Filipa Latinovića*, Prosveta, Beograd; Miroslav KRLEŽA, 1966b: *Novele*, Prosveta, Beograd; Miroslav KRLEŽA, 1963: *Hrvatski bog Mars*, Rad, Beograd; Eugen KUMIČIĆ, 1968: *Urota Zrinjsko-Frankopanska*, Zora, Zagreb; Mihajlo LALIĆ, 2014: *Lelejska gora*, Obodsko slovo, Podgorica; Михаил Юрьевич Лермонтов, 1989: Собрание стихотворений, Сов. Писатель, Ленинград; Михаил Юрьевич Лермонтов, 1977: Герой нашего времени, Советская Россия, Москва; Николай Семенович Лесков, 1973: Собрание сочинений, Огонек, Москва; Vladimir LEVSTIK, 1913: *Za svobodu in ljubezen, roman z Balkana*, Slovenski ilustrovani tednik, Ljubljana; Branimir LIVADIĆ, 1932: *Novele*, Matica hrvatska, Zagreb; Simo MATAVULJ, 2007: *Sabrana dela*, ZUNS, Beograd; Antun Gustav MATOŠ, 1953: *Djela*, I i II, JAZU, Zagreb; Antun Gustav MATOŠ, 1983: *Pripovjesti*, Grafički zavod, Zagreb; Veljko MILOŠEVIĆ, 1939: *Bespuća u: Pripovetke*, SKZ, Beograd; Vjenceslav NOVAK, 1964: *Posljednji Stipančići*, Savremena administracija, Beograd; Елин Пелин, 1977: Събрани съчинения, Български писател, София; Георги Райчев, 1982: Изабрани творби, София, Български писател; Svetolik RANKOVIĆ, 1952: *Gorski car, Seoska učiteljica*, Dela, Prosveta, Beograd; Meša SELIMOVIĆ, 2016: *Tvrđava*, Nova knjiga, Beograd; Meša SELIMOVIĆ, 2014: *Derviš i smrt*, Vulkan, Beograd; Stevan SREMAC, 2011: *Zona Zamfirova*, Matica srpska, Novi Sad; Borisav STANKOVIĆ, 1991: *Uvela ruža i druge priče*, IP „Beograd“, Beograd; Đinko ŠIMUNOVIĆ, 1952: *Djela* I, Mladost, Zagreb; Петко Тодоров, 1979: Идиллии, Български писател, София; Лев Николаевич Толстой, 1982: Сказка об Иване-дураке, Художественная литература, Москва; Лев Николаевич Толстой, 1979: Семейное счастье, Художественная литература, Москва; Лев Николаевич Толстой, 1983: *Ana Karenjina*, Prosveta, Beograd; Josip Eugen TOMIĆ, 1970: *Opančareva kći, Zmaj od Bosne, Melita*, Zora, Zagreb; Dragiša VASIĆ, 1990: *Izabrana dela*, knj. 2; Prosveta,

- Beograd; Dragiša VASIĆ, 2004: Izabrana dela, Alfa, Beograd; Janko VESELINOVIĆ, 1983: *Hajduk Stanko*, Nolit, Beograd.
- Dan CHIAPPE, 1998: Similarity, relevance, and the comparison process. *Metaphor & Symbol*, 13. 17–30.
- Jožica ČEH, 2003: Metaforika v Cankarjevih romanih. *Slovenski roman*. Ur. M. Hladnik in G. Kocijan. Ljubljana: FF (Obdobja 21). 51–61.
- Elaheh FADAEE, 2011: Symbols, metaphors and similes in the literature: A case study of *Animal Farm*. *Journal of English and Literature* 2. 19–27.
- Branislav IVANOVIĆ, 1978: *Teorija klasifikacije*. Beograd: Ekonomski institut.
- Janez KEBER, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, SAZU.
- Dragomir KOSTIĆ, 2011: Travnička hronika Ive Andrića. *Zbornik radova*. Kosovska Mitrovica: FF. 207–254.
- Suzanne MPOULI, 2017: Annotating Similes in Literary Texts. *Proceedings of the 13th Joint ISO-ACL Workshop on Interoperable Semantic Annotation (isa-13)*. Tilburg: Center for Cognition and Communication Tilburg University. 26–37.
- Đorđe OTAŠEVIĆ, 2012: *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Marija Renata MAYENOWA, 2009: *Teorijska poetika*. Prevela B. Rajčić. Beograd: Službeni glasnik.
- Antica MENAC, Željka FINK-ARSOVSKI, Radomir VENTURIN, 2003: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Мария Михайловна Паршукова, 2016: Анализ структурных моделей сравнений в тексте романа *Martin Eden* by Jack London. Вестник югорского государственного университета 40/1. 36–41.
- Людмила Йосипівна Шкут, 2009: Средства художественной выразительности в прозаических произведениях Н. В. Гоголя. Вісник Донбаської національної академії 3/77. 18–22.
- Eliza Gregory WILKINS, 1920: A Classification of the Similes of Homer. *The Classical Weekly* 13/19. 147–50.

POVZETEK

Na primeru dveh proznih del Ivana Cankarja in Ive Andrića v prispevku obravnavamo rabo samostalnika »senca« v vezniških zvezah s *kot* in *kakor* v vlogi primere. Pri Cankarju je evidentiranih 71 takih zvez, pri Andriću pa 47. Zveze smo klasificirali na dva načina. V prvi klasifikaciji so razporejene v štiri skupine glede na značilnosti »sence« kot temeljnega izhodišča primere. V drugi klasifikaciji smo zveze razporedili glede na pridevnik, zaimek ali števniki, ki sta ga avtorja dodala samostalniku »senca«, da bi dosegla večjo učinkovitost stilske figure. Obe klasifikaciji kažeta podobno rabo primere *kot/kakor* »senca« v analiziranih proznih delih obeh pisateljev.

